

**Секция 6. ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ И СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ
СПОСОБНОСТЕЙ ДОШКОЛЬНИКОВ И МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ**

УДК 371.3:812.12.7.

DOI 10.58649/1694-8033-2023-2(114)-332-336

Алыбаева К. Б.

Ж. Баласагын атындагы КУУ

Алыбаева К. Б.

КНУ им. Ж. Баласагына

Alybaeva K. B.

KNU J. Balasagyn

ORCID: 0009-0007-1224-9910, SPIN-код: 7829-3469

**БАШТАЛГЫЧ КЛАССТАРДА АНГЛИС, ОРУС, КЫРГЫЗ ТИЛДЕРИН ҮЙРӨТҮҮДӨ
ИЙРИМДЕРДИН РОЛУ
РОЛЬ КРУЖКОВ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ, РУССКОМУ, КЫРГЫЗСКОМУ
ЯЗЫКАМ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ
THE ROLE OF CIRCLES IN TEACHING ENGLISH, RUSSIAN, KYRGYZ LANGUAGES
IN PRIMARY GRADES**

Аннотация: Башталгыч класстарда тил ийримдеринин баланын жашоосунда чоң мааниси бар. Дал ушул мезгилде бала өзүнүн уникалдуулугуна умтулат, өзүн инсан катары сезе баштайт, чоң максаттарга умтулат. Бул каалоолор баланын жашоосундагы баардык чөйрөлөргө, өзү теңдүүлөр арасында жашай берет. Бүгүнкү күндө сабактын да, кружоктордун да үйрөтүүнүн жаңы формаларына, өркүндөтүлгөн сабакка көп көңүл бурулууда. Бул окуучунун сабакка көңүл буруусун, ой жүгүртүүсүн, эмоциясын, кызыгуусун активдештирүүнү жана алардын чыгармачылык менен алдынча иштей билүүсүн камсыз кылат.

Аннотация: В начальной школе языковые кружки имеют большое значение в жизни ребенка. Именно в это время ребенок стремится к своей уникальности, начинает чувствовать себя личностью, стремится к большим целям. Эти желания распространяются на все сферы жизни ребенка, сам он продолжает жить среди одноклассников. Сегодня большое внимание уделяется новым формам обучения, более продвинутым занятиям, как классным, так и Кружковым. Это гарантирует, что учащийся будет сосредоточен на уроке, активизирует свое мышление, эмоции, любопытство и заставит его работать творчески и самостоятельно.

Abstract: In elementary school, language circles are of great importance in a child's life. It is at this time that the child strives for his uniqueness, begins to feel like a person, strives for big goals. These desires extend to all spheres of the child's life, he himself continues to live among classmates. Today, much attention is paid to new forms of education, more advanced classes, both classroom and Kruzhkov. This ensures that the student is focused on the lesson, activates their thinking, emotions, curiosity and makes them work creatively and independently.

Негизги сөздөр: ийрим, чыгармачылык, эмоция, чөйрө, программа, сабак, мотив, мугалим, дидактика, процесс.

Ключевые слова: кружок, творчество, эмоция, среда, программа, урок, мотив, учитель, дидактика, процесс.

Keywords: circle, creativity, emotion, environment, program, lesson, motive, teacher, didactics, process.

Турмуш көрсөткөндөй, башталгыч класстарда англис, орус, кыргыз тилдерин үйрөтүүдө кошумча кружоктордун мааниси чоң. Ушуга байланыштуу ар бир предметти өркүндөтүү багытында кошумча сабактардын программалары күн санап иштелип чыгууда. Окутуу процессинде предметтик ийримдер көңүлгө алынып, ишке ашып келе жатса дагы, тилекке каршы айрым учурларда өз деңгээлинде өтүлбөй, максатына жетпей калган учурлар дагы кездешет. Педагогдордун кээде кружокторго маанир бербей, анын эффективдүүлүгүнө ишенбей мамиле жасашы учурда дагы аталган иш-чараны артка тартып келет. Мектепте дайыма башталгыч класстарда кружокторду уюштуруу татаалдыктарды жаратат жана чоң жоопкерчиликти талап кылат. Мында жаш жеткинчектин ар тараптуу көндүмдөрүн, билгичтиктерин арттыруу зарылчылыгы жаралат. Ошондуктан, кружоктук иштердин жетиштүү деңгээлде, тийиштүү убакта жүргүзүлбөгөндүгү, баланын билим алуусуна, аң-сезиминин кабылдоосуна терс таасирлерин тийгизет. Демек, башталгыч класстын окуучуларынын дүйнөтаанымын арттырууда, билим алуусуна кружок өтө актуалдуу десек жаңылышпайбыз.

Окуу процессинде сабактан тышкары кружокторду уюштуруу (класстык-сабак формасынан айырмаланып) башталгыч класстардын билим алуусуна катышуучулардын жетишкендиктеринин натыйжаларын баалоого чыгармачыл өнүттөн кароону талап кылат. Башталгыч класстарда кружокторду камсыздоо, сабактан тышкары окуу ишмердүүлүгүн өстүрүү боюнча программаларда анын формасы менен коюлган максаттар жана күтүлгөн натыйжалардын мазмуну терең ойлонуштурулуп түзүлүшү зарыл. Педагог, Каракол шаарында көп жыл мугалимчилик кесипти аркалап келген А.Асанбаева өзүнүн кружокторду уюштуруудан кийинки көп жылдык тажрыйбасынан кийин мындайча жыйынтыкка келген: “Кошумча сабак процессиндеги окуучулардын өз алдынча иши – бул мугалимдин түздөн түз катышуусуз, бирок анын тапшырмасы боюнча ал үчүн атайын бөлүнүп берилген убакта аткарылуучу иш, мында окуучулар тапшырмада коюлган максатка жетүү үчүн өздөрүнүн багытталып чымырканышкандыгын көрсөтүү жана акыл же күч аракеттеринин (же экөөнүн тең) натыйжасын тигил же бул формада туюнтуу менен сезимдүү умтулушат” [1.5]. Психологдор Л.Н.Рубинштейн, А.Т.Каволева, В.Н.Мясияеванын жыйынтыгы боюнча: Инсандын структурасына дидактикалык таасир этүү системалуу жана багыттуу болушу керек. Баарыбызга белгилүү болгондой, пикир алышуу - коммуникациянын формасы. Ал эми окуп - үйрөнүү коом талап кылгандай адамдардын өзүнүн аң сезимин өстүрүүдөгү тарыхый, шартталган ишмердүүлүктүн түрү. Бул жол менен аң сезимдүү инсан катары өнүгүү болот, адамзатта теориялык, практикалык тажрыйба артат. Ар бир өсүп келе жаткан муун өткөндөрдүн тажрыйбасын даяр түрдө алат, ошол билимдерге ээ болот, аны өздөштүрөт. Мына ушунун өзү окуп үйрөнүүнүн аракетинин же ишмердүүлүгүнүн мотиви жана максаты болуп эсептелет. Мектепте англис, орус, кыргыз тилдерин тереңдетип окутуу максатында кружокторду уюштуруп жатып, мугалим дайыма окуучулардын таанып-билүү жөндөмдүүлүктөрүн эсепке алууга тийиш. Көбүнчө аны аныктоого интуитивдүү мамиле колдонулат. Класстын, ошондой эле, ар бир окуучунун таанып билүү мүмкүнчүлүктөрүнүн реалдуу деңгээлин аныктоого, мугалим менен окуучунун ортосунда орнотулуучу, дайыма

болуучу, ар түркүн карама-каршы байланыш жардам берет. Окуучулардын ийгиликтеринин динамикасын эсепке алуу маанилүү, мында начар окуган окуучулар менен көп иштешүүсү зарыл. Пассивдүү мамиле окуучулардын окууга кызыгуусун төмөндөтөт жана чабал окуучулардын таанып билүү жөндөмдүүлүктөрүн өнүктүрүүгө тоскоолдук кылат. Тил кружокторунун жетекчиси, эреже катары, сабактарды класстан тышкары өтүп, өздөрү берген билимдерди гана сурашат, а бул болсо окуучулардын таанып-билүү жөндөмдүүлүктөрү тууралуу толук картинаны түзбөйт, ошондуктан, алардын окуу ыктарын, б.а. окуучулардын таанып-билүү ишмердигинин ыктарына ээ болуу даражасын ченөөнү да үйрөнүү керек. Жоопторду анализдеп жатып, мугалим, алардын өз алдынчалык деңгээлин, аларды даярдоодогу жана баяндоодогу ой жүгүртүү жана элестетүү аракеттери, тапшырмаларды аткарууга чыгармачылык мамилеси эсепке алынууга тийиш. Башкача айтканда, профессионалдык ыктарыды өнүктүрүү, түрдүү окуу кырдаалдарында көрсөткүчтөрдүн кеңири чөйрөсү боюнча окуучулардын мүмкүнчүлүктөрүн диагностоо талап кылынат. Англис, кыргыз, орус тилдерин үйрөтүүдө таанып-билүү процесстеринин өнүгүү деңгээли (кабылдоо, элестетүү, эске тутуу, ой жүгүртүү, көңүл буруу, сөз), инсандын мотивациялык-эрттик жана эмоционалдык чөйрөсү, ошондой эле, андан келип чыккан окуу ишмердигинин компоненттери (түз жана кыйыр түшүндүрүүдөн окуу материалдарынын мазмунун айкындоо жана материалды активдүү колдонуу даражасына чейин ээ болуу) окуп-үйрөнгөндүктүн негизинде жатат. Бул көрсөтүлгөн талапка маани бербөө окуучулардын сезимсиз иштөөсүнө, иштин максатын түшүнбөй туруп, аны аткарууга туш келди аракет жасоосуна алып келет. Ал өз учурунда убакытты текке сарп кылып, окуучунун өз алдынча иштөө жөндөмдүүлүгүн төмөндөтөт. Өз алдынча аткарылуучу иш ар бир окуучудан терең ойлонууну жана жогорку даражадагы чыгармачылык менен иштөөнү талап кылышы керек» [2.56]. Ал жактын көйгөйү тууралуу белгилүү орус А.Е.Кондратенков мындайча белгилегени бар: «Ири маданий жана илимий борборлордон алыс болгон, аз комплекттүү, өзгөчөлөнгөн турмуш-тиричиликтик, өзгөчө нравалык чөйрөсү бар, мектепке чейинки жана мектептен тышкаркы тарбия берүүчү мекемелери жокко эсе болгон, акырында айыл турмушунун бирден - бир өзгөчөлүгү болгон айыл чарба эмгеги менен жаратылыштын жакындыгы», - деп айыл мектептерине мүнөздөмө берген [6.23]. Сабактан тышкары окуу ишмердүүлүгүнүн мааниси жана негизги максаты окуучунун кызыкчылыктарын, шык-жөндөмүн, ынтаасын өнүктүрүү үчүн жана бош убактысын акылга сыярлык, туура уюштурушу үчүн кошумча шарттарды түзүү болуп саналат. Ошону менен бирге ишмердүүлүктүн формасы жана мазмуну педагогдун таалим-тарбия берүү ишмердүүлүгүнүн максатына, милдеттерине жана натыйжаларына туура келүүгө тийиш. Сабактан тышкары таалим-тарбия берүүчү окуу ишмердүүлүгүнүн натыйжалуулугу: окуучулардын социалдык билимдерге ээ болушу, негизги баалуулуктарга карата оң мамиленин калыптанышы, өз алдынча коомдук иш-аракет тажрыйбасына ээ болуу. Сабактан тышкары окуу ишмердүүлүгүнө бөлүнүүчү убакыт окуучунун жана ата-эненин каалоосу боюнча эркин тандап алуунун негизинде аныкталат жана класстык-сабактык формадан айырмаланып, ийримдер, секциялар, экскурсиялар, диспуттар, тегерек отурумдар, конференциялар, илимий коомдоштуктар, олимпиадалар, мелдештер, издөө жана илимий изилдөө ишмердүүлүгү ж.у.с. түрүндө жүзөгө ашырылат. Тил боюнча ийримдердеги билгичтиктердин калыптанышы:

1. Сабактын максатын билүү, аны аткаруу жолун изилдөө, өзүндө мурда болгон (көбүнчө турмуш тиричиликтеги) билимине, билгичтикке таянат. Ишмердүүлүктөгү каталар болот, аны сыноо жасоо менен аткарат;

2. Тапшырманы аткаруу жолу жөнүндөгү, мурдагы билгендерин колдонуу жөнүндөгү жана иш аракеттеги көндүмдөрдүн атайын эместиги жөнүндөгү билимдер;

3. Сабактар үчүн зарыл болгон кээ бир жогорку деңгээлде уюштурулган көндүмдөр (М: өзүнүн ишмердүүлүгүн пландоо, уюштургуч билгичтиктери)

4. Жогорку деңгээлде өнүккөн билгичтиктер Ишмердүүлүктө билимди, билгичтикти чыгармачылык менен колдонуу, ийгиликке жетүү жолунун максатын эле койбостон, мотивин да тандоо

5. Чеберчилик (мастерство) Түрдүү билгичтикти, көндүмдү, билимди ишенимдүү түрдө чыгармачылык менен пайдалануу Үйрөтүүдөгү билгичтик – объект менен болгон жөнөкөй аракет.

В.А.Сухомлинский «Мугалимдин бош убактысы жок. Эмне себептен? Эң башкысы, менин көз карашымда, ата-энелердин педагогикалык маданиятынын төмөндүгүнөн жана жоопкерсиздигинен атасынын жана энесинин милдети болгон нерсени көп учурда мугалим иштөөгө аргасыз болгондукта жатат. Ата-энелер биринчи насаатчылар жана педагогдор болсун, алардын сак, сергек байкоолорунун жана көзөмөлүнүн алдында балдарда эч убакта жалкоолук жана шалаакылык туулбасын деген максатты көздөп, биз ата-энелер менен болгон ишке ушунчалык чоң көңүл бурабыз» [9.234] – деп баса белгилеген.

Башталгыч класстарда тил ийримдеринин баланын жашоосунда чоң мааниси бар. Дал ушул мезгилде бала өзүнүн уникалдуулугуна умтулат, өзүн инсан катары сезе баштайт, чоң максаттарга умтулат. Бул каалоолор баланын жашоосундагы баардык чөйрөлөргө, өзү теңдүүлөр арасында жашай берет.

Бүгүнкү күндө сабактын да, кружоктордун да үйрөтүүнүн жаңы формаларына, өркүндөтүлгөн сабакка көп көңүл бурулууда. Бул окуучунун сабакка көңүл буруусун, ой жүгүртүүсүн, эмоциясын, кызыгуусун активдештирүүнү жана алардын чыгармачылык менен алдынча иштей билүүсүн камсыз кылат. Учурда билим берүү мекемелеринде өтүлүп жаткан кружоктор аркылуу билим берүүнүн деңгээлин жогорулатуу, окуучулардын чыгармачылыгын өркүндөтүү, ар кандай кырдаалдардан чыга билүү, өзүн жана курчап турган чөйрөнү баалай билүү, маданияттуулук, сабырдуулук, эмгекти сүйүү, өз алдынча чечим кабыл алуу, алынган билимдерди турмушта колдоно билүү сыяктуу сапаттар ишке ашырылат.

Колдонулган адабияттардын тизмеси:

1. Башталгыч мектепте илимий түшүнүктү калыптандырууда өз алдынча иштерди уюштуруу. Асанбаева А. Нарын Мамлекеттик университетинин илимий журналы. 2016.№4.23
2. Бекбоев И.Б., Инсанга багыттап окутуу технологиясынын теориялык жана практикалык маселелери, Бишкек «Педагогика века», 2004.
3. Бекбоев.И.Б., Н.И.Ибраева «Математика» 2-класс, 3-кл, 4-кл. Мугалимдер үчүн методикалык колдонмо. Б. 2011.
4. «Зомбулуксуз мектеп» программасы боюнча класстан тышкары иш-чараларын өткөрүү үчүн усулдук окуу куралы. – Б.: 2013. – 210 бет.
5. Жунусалиев Б., Бекчороева Ж. Турмуш сабактары. Бишкек. 2012
6. Кондратенков А.Е. Сельская школа: проблемы и перспективы. 2010. - №10. - С.23.
7. Коменский Я.А. Педагогическое наследие. М., Педагогика. 2013.

8. Подласый, И.П. Педагогика. В 2-х т. Т. 1. Теоретическая педагогика: Учебник для бакалавров / И.П. Подласый. - М.: Юрайт, 2013. - 777 с.
9. Сухомлинский В.А. Избранные педагогические сочинения. Педагогика. М.2008
10. Төрөгелдиева К.М «Келечектеги математика мугалимдерин даярдоо системасын моделдештирүү» Б.2007.ж

УДК 373.3

DOI 10.58649/1694-8033-2023-2(114)-336-343

Асанова Н. А., Архипова Т. В.

Ж. Баласагын атындагы КУУ ^{1,2}

Асанова Н. А., Архипова Т. В.

КНУ им. Ж. Баласагына ^{1,2}

Asanova N. A., Arkhipova T. V.

KNU J. Balasagyn ^{1,2}

ORCID: 0009-0002-4466-6878 ²

**БАШТАЛГАН МЕКТЕПТЕ ДИСТАНДЫК ОКУУНУН АРТЫКЧЫЛЫГЫ
ЖАНА КЕМЧИЛИКТЕРИ
ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ
В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ
ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF DISTANCE LEARNING IN PRIMARY
SCHOOL**

Аннотация: Бул макалада башталгыч мектепте дистанттык окутуунун өзгөчөлүктөрү талкууланат. Дистанттык окутуунун жана билим берүүнүн аныктамасы берилип, бир катар өзгөчөлүктөрү каралат. Алыскы технологияларды колдонуу бир катар артыкчылыктарга жана кемчиликтерге ээ. Макалада дистанттык окутуу процессинде мугалим жана студенттер үчүн пайда болгон артыкчылыктар, ошондой эле бул тренингдин кемчиликтери талданат. Дистанттык окутууда колдонулган негизги программалар да талданып, алардын артыкчылыктары жана кемчиликтери аныкталат.

Аннотация: В данной статье рассматриваются особенности дистанционного обучения в начальной школе. Дается определение дистанционного обучения и образования и рассматривается ряд особенностей. Применение дистанционных технологий имеет ряд преимуществ и недостатков. В статье проанализированы преимущества, которые возникают у учителя и учащихся в процессе дистанционного обучения, а также недостатки при данном обучении. Так же проанализированы основные программы, используемые в дистанционном обучении, выявлены их преимущества и недостатки.

Abstract: This article discusses the features of distance learning in elementary school. The definition of distance learning and education is given and a number of features are considered. The use of remote technologies has a number of advantages and disadvantages. The article analyzes the advantages that arise for the teacher and students in the process of distance learning, as well as the disadvantages of this training. The main programs used in distance learning are also analyzed, their advantages and disadvantages are identified.